

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА  
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ

"ЗАТВЕРДЖУЮ"

Проректор  
З науково-методичної та навчальної роботи  
" \_\_\_\_\_ О.Б. Жильцов  
\_\_\_\_\_ 2016 року



**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

**3.1.7. ППП ЕТНОПСИХОЛОГІЯ**

напряму підготовки 6.010101 «Дошкільна освіта»

Педагогічний інститут



Київ – 2016 рік

**УДК**  
**ББК**

Етнопсихологія: роб. навч. прог. [для студентів напряму підготовки 6.010101 «Дошкільна освіта»] / уклад. В.І.Метелюк – Київський університет імені Бориса Грінченка, 2016.

Укладач:

Метелюк Валентина Іванівна, викладач кафедри педагогіки і психології  
Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри педагогіки і психології

Протокол від 07.09.2016 року №

Завідувач кафедри педагогіки і  
психології

 Іванюк Г.І.

Заступник директора з науково-  
методичної та навчальної роботи

 М.А.Машовець

### 1.Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань <i>0101 "Педагогічна освіта "</i>	Нормативна частина циклу професійної психолого-педагогічної підготовки	
	Напрям підготовки <i>6.010101 Дошкільна освіта.</i>		
Модулів – 3	Спеціальність (професійне спрямування): вихователь дошкільного закладу освіти	<b>Рік підготовки:</b>	
Змістових модулів – 3		3-й	
		<b>Семестр</b>	
Загальна кількість годин – 108 год.		5-6	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3 самостійної роботи студента – 3	Освітньо-кваліфікаційний рівень: <i>«бакалавр»</i>	<b>Лекції</b>	
		22год	
		<b>Семінарські</b>	
		20год.	
		<b>Самостійна робота</b>	
		60 год.	
		<b>Індивідуальні завдання</b>	
		<b>Проміжний модульний контроль</b>	
		6 год.	
<b>Семестровий контроль</b>			
Вид контролю: залік			

## 2. Мета та завдання навчальної дисципліни

**Мета дисципліни «Етнопсихологія»:** формування компетентності студентів в питаннях становлення науки, соціально-психологічних механізмів розвитку етнічних спільнот, закономірностей їх функціонування, процесів та явищ в системі етносів, націй і міжетнічної взаємодії.

### Завдання дисципліни

- аналіз наукових підходів до осмислення методологічних засад науки, її значення, завдань, сучасне озвучення фундаментальних понять та етнопсихологічних феноменів;

- пізнання особливостей етнічної культури інших народів, формування інтересу, поваги до неї, уміння орієнтуватися в іноетнічному середовищі;

- вивчення умов формування психології українців, їх світогляду, вірувань, ментальності, національного характеру, розвиток національної самосвідомості, патріотизму, духовності;

- становлення метазнань етнопсихологічного змісту майбутніх педагогів на основі матеріалів суміжних дисциплін – загальної і соціальної психології, психології особистості, народознавства, історії України та мистецтвознавства;

- формування базових компетенцій та готовності студентів до реалізації завдань патріотичного (національного) і полікультурного виховання дітей.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен **знати і вміти:**

- працювати з науковою літературою, відбирати суттєвий зміст публікацій, осмислювати, аналізувати, порівнювати інформацію теоретичного характеру, відстежувати тенденції, позиції авторів, використовуючи різні форми її відображення,

- знати закони функціонування етнічних спільнот, розуміти етнопсихологічні аспекти соціальних процесів, що відбуваються у їх рамках, виявляти повагу до народів, що населяють Землю,

- аналізувати суть етнічної ситуації розвитку дитини, виокремлювати умови і передумови, роль власної активності дитини в процесах виникнення складних психологічних утворень (знань, умінь, навичок, звичок, установок, диспозицій тощо), прогнозувати можливості їх розвитку і наслідки.

- надавати елементарні форми психологічної допомоги в процесах адаптації і становленні поведінки дошкільників, що походять з інших етнічних культур.

- орієнтуватись в історії становлення протоукраїнських територій, мови, національного характеру і ментальності, ідеї української державності.

### 3. Програма навчальної дисципліни

#### ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ПРЕДМЕТ І МЕТОДИ ЕТНОПСИХОЛОГІЇ.

##### Тема 1. Предмет етнопсихології, значення, завдання. Методологічні принципи та методи етнопсихології

Місце етнопсихології в системі наукового знання. Предмет і об'єкт дослідження етнопсихології. Напрямки сучасних етнопсихологічних досліджень. Взаємозв'язок етнічних і соціально-екологічних явищ сучасності. Основні функції етнопсихології в суспільстві. Значення і завдання етнопсихології.

Категорійний апарат етнічної психології: “етнос”, “нація”, “етнопсихологія”, “психологія народів”, “етнічна картина світу”, “етнічна особистість”, “базова особистість”, “модальна особистість”, “етнічні стереотипи”, “етнічні установки”, “національний характер”, “національна вдача”, “національна свідомість”, “самосвідомість” та ін.

Методологічні принципи етнопсихології: об'єктивності, історизму, дотримання етики досліджень тощо. Основні методи етнопсихології: природний та лабораторний експеримент. Метод інтерв'ю як засіб моделювання етнічних ситуацій, бесіди, тести, вивчення продуктів діяльності. Кроскультурні дослідження принципи та проблеми їх організації.

##### Тема 2. Історія розвитку науки і її сучасні напрями

Історія людства як становлення психології етносів. Витоки етнопсихології у філософії Стародавнього світу. Етнопсихологічні ідеї в європейській науці. Виникнення наукової психології у 19-20 століттях (М.Лацарус, Г.Штейнталь). Теоретичні підходи В.Вундта. Основні напрями розвитку сучасної етнопсихології в Європі та США.(Р.Бенедикт, М.Мід та інші).

Історія становлення та розвитку етнопсихології в Росії. Відродження етнопсихології в Україні на сучасному етапі.

Визначення та характеристика основних напрямків етнопсихології: вивчення національної психології (національного характеру, ментальності); співвідношення норми та патології у різних культурах; значення раннього досвіду дитинства в формуванні етнічного складу особистості.

##### Тема 3: Культура і особистість.

Суть культури та її роль в процесах функціонування і розвитку етносів. Психологічна антропологія як пізнання конкретних варіантів об'єктивної душі народу в формі культури. Конфігурації культур. Особистість і особистісні риси: універсальність і специфічність. Культурні універсалії як шлях до пізнання психології народів. Колективізм – індивідуалізм, людина і влада, людина і природа, людина і здоров'я тощо. Норма і патологія в різних культурах.

## **ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2.**

### **ПРОБЛЕМА ЕТНОСУ І НАЦІЇ В ЕТНОПСИХОЛОГІЇ.**

#### **Тема 4. Соціально-психологічні характеристики поняття етнос.**

Основні підходи до визначення поняття “етнос”. Психологічні ознаки етносу. Етногенез як еволюція етнічних спільнот. Рід, плем’я, нація, їх соціально-психологічна характеристика. Л.Гумільов про розвиток етносів.

Теорії нації: конструктивістська, примордиалістська. Суть та психологія нації.

Етногенез українців. Становлення протоукраїнських територій та давньої мови. Первісні світоглядні уявлення та вірування українців в дохристиянську добу (за матеріалами міфологічних джерел, легенд, повір’їв, переказів).

#### **Тема 5. Мова як етноформуюча ознака етносу.**

Мова як суспільне явище і етноформуюча цілісність та система символів етнічного буття народу.

Психолінгвістика у етнопсихології. Лінгвістичний підхід до класифікації етносів. Характеристика мовних сімей: індоєвропейської (слов’янська, балтійська, германська, романська, кельтська та інші групи), картвельської, уральсько-юкагірської та ін. Формування протоукраїнської етномовної психології. Історія мови на Україні. Роль мови в етнічному і патріотичному вихованні.

#### **Тема 6. Особистість, з погляду етнопсихології.**

Поняття “етнічна особистість”, “базова особистість”, “модальна особистість”, «етнічна особистість». Маргінальна особистість, її проблеми. Визначення типів маргінальної особистості.

Етнізація. Етапи етнізації. Психологічні механізми засвоєння соціально-культурної поведінки: наслідування, ідентифікація тощо. Роль значимих людей. Механізми функціонування та прояви етнопсихологічних феноменів.

#### **Тема 7. Ментальність і національний характер.**

Характер як психологічний феномен, його структура. Національний характер: поняття, сучасні пояснення. Міфи і реальність в рисах національного характеру. Особливості національного характеру окремих народів.

Ментальність як етнопсихологічний феномен: сутність, функції, генеза, джерела. Менталітет як світосприймання і ставлення до світу. Прояв менталітету в звичаях, традиціях різних народів..

Етнічні стереотипи. Ауто-, і гетеростереотипи. Викривлення національних стереотипів. Етноцентризм, етнопсихози, їх ознаки, причини виникнення.

## **ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3.**

### **ПСИХОЛОГІЯ УКРАЇНЦІВ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ НАРОДІВ СВІТУ.**

#### **Тема 8. Суть, психологія та сучасний розвиток етносів в Україні.**

Історія та теорія становлення української нації. Геополітичні характеристики – межа двох світів в світогляді і характерах українців. Значення екологічних факторів (природи, рельєфу, клімату) та релігії в процесах формування українського етносу

Етнос України його склад. Субетноси (національні меншини), їх сучасний розвиток і проблеми. Гуманізм національної політики в Україні.

Аутостереотипи українців. Національний інтерес, національна ідея - дійові фактори єдності в українському суспільстві.

Стереотипи сприймання українцями представників інших націй. Сприймання українців представниками інших народів.

#### **Тема 9. Психологія міжетнічної напруженості та конфліктів.**

Суть етнічних конфліктів їх типи. Причини і ефекти конфліктів. Динаміка розвитку етнічного конфлікту, характеристика його фаз. Культурна специфіка етнічних конфліктів. Способи розв'язання міжетнічних конфліктів та їх попередження.

#### **Тема 10. Діалектика взаємодії культур світу.**

Суть культури, її етнічні характеристики, типологія і психологія. Глобалізація і процеси зближення націй. Міграція, асиміляція, ресоціалізація, об'єднання етнічних спільнот як прояв тенденції до зближення.

Вплив історичного розвитку, геополітичних факторів, релігії, економічного розвитку на процеси взаємодії етносів і культурні традиції народів.

Національні ідеї. Цінності, символи, святині. Культурні стандарти і естетичні оцінки.

Вирішення гендерних проблем. Погляди на сімейно-шлюбні відносини і виховання дітей.

Специфіка діяльності і розпорядку дня, тижня і т.д., організація дозвілля, національні свята. Облаштування жител, побуту. Національна кухня, одяг іт.п.

Роль сучасних засобів зв'язку, світової літератури, кіно та інших видів мистецтва в процесах взаємопроникнення культур.

#### **Тема 11. Розвиток дитини в контексті культур світу.**

Вплив культури на розвиток дитини. Соціалізація, інкультурація, культурна трансмісія та їх дослідження. Етнографія і етнопсихологія дитинства. Перехід дитини в світ дорослих. Етнічна соціалізація дитини в різних культурах. Регулятори інкультурації та соціалізації, їх культурна специфіка.

**Навчально-методична карта дисципліни «Етнопсихологія» Разом: 108 год: лекції – 22 год., семінарські заняття – 20 год., інд. робота – 6 год., мод. контроль – 6 год., сам. робота – 54 год.**

Модулі	Змістовий модуль I			Змістовий модуль II				Змістовий модуль III			
Назва модуля	Предмет і методи етнопсихології.			Проблема етносу і нації в етнічній психології.				Психологія українців та національні особливості народів світу.			
Кількість балів за модуль	65 балів			93бали				93бали			
Лекції	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Дати											
Теми лекцій	Предмет етнопс. значення, завдання Метод. принціпи, (1) методи			Соціально-псих. характер. п-тя етнос. етногенез (1)				Суть, психологія та сучасний розвиток етносів в Україні. (1)			
Теми семінарськ. занять	1. Предмет методи, історія розвитку етнопсих.-і – 2 год. (11)			3. Етнос-фундамент. Поняття етнопс. 2 год. (11)				7. Етноформ. ознаки укр. етносу. 2 год. (11)			
Самостійна робота 55 балів	Табл. 6.1 (5 бал)			Табл. 6.1 (5 бал)				Табл. 6.1 (5 бал)			
Види поточного контролю	Мод. контрольна робота (25 балів)			Мод. контрольна робота (25 балів)				Мод. контрольна робота (25 балів)			
Теми лекцій	Історія розвитку етнопсихології (1)			Мова як етноформуюча ознака етносу (1)				Психологія міжетнічної напруженості та конфліктів (1)			
Теми семінарськ. занять	2. Аргументи на користь полікультурного розвитку сусп. спільноти			4. Етнопс. соц-психл. хар-ка нац. х-ру 2 год. (11)				8. Етнічні конфлікти, прич. регулюв. 2 год. (11)			
Самостійна робота 55 балів	Табл. 6.1 (5 бал)			Табл. 6.1 (5 бал)				Табл. 6.1 (5 бал)			
Види поточного контролю	Мод. контрольна робота (25 балів)			Мод. контрольна робота (25 балів)				Мод. контрольна робота (25 балів)			
Теми лекцій	Культура і особистість (1)			Особистість з погляду етнопсихології.				Діалектика взаємодії культур світу (1)			
Теми семінарськ. занять				5. Аутостереотипи та гетеростереотипи, їх роль у ф-ні етносів				9. Роль культури в процесах зближення націй. 2 год			
Самостійна робота 55 балів	Табл. 6.1 (5 бал)			Табл. 6.1 (5 бал)				Табл. 6.1 (5 бал)			
Види поточного контролю	Мод. контрольна робота (25 балів)			Мод. контрольна робота (25 балів)				Мод. контрольна робота (25 балів)			
Теми лекцій				6. Національний характер народу та його прояви				10. Етнічні традиції та міжкультурн. спілкування. 2 год (11)			
Самостійна робота 55 балів	Табл. 6.1 (5 бал)			Табл. 6.1 (5 бал)				Табл. 6.1 (5 бал)			
Види поточного контролю	Мод. контрольна робота (25 балів)			Мод. контрольна робота (25 балів)				Мод. контрольна робота (25 балів)			

Всього 218 бал. (загальна к-сть 251- 33 (30%) =218) K=218:100 =2,2



#### 4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин												
	денна форма								Заочна форма				
	усього	у тому числі						Семестровий	у тому числі				
		л	с	лаб	інд	с.р.	мкр		усього	л	п	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
<b>Модуль 1</b>													
<b>Змістовий модуль 1. ПРЕДМЕТ І МЕТОДИ ЕТНОПСИХОЛОГІЇ</b>													
Тема 1. Предмет етнопс., значення, завдання	10	2	2			6							
Тема 2. Історія розвитку науки, її сучасні напрями	10	2	2			6							
Тема 3. Культура і особистість	10	2			2	6							
Модульний контроль	2						2						
Разом за змістовим модулем 1	32	6	4		2	18	2						
<b>Змістовий модуль 2. ПРОБЛЕМА ЕТНОСУ І НАЦІЇ В ЕТНОПСИХОЛОГІЇ</b>													
Тема 4. Соціально-психологічні характеристики поняття етнос. Розвиток етносу.	10	2	2			6							
Тема 5. Мова як етноформ. ознака етносу	8	2	2			4							
Тема 6. Особистість з погляду етнопсихології	10	2	2		2	4							
Тема 7. Ментальність, національний характер	8	2	2			4							
Модульний контроль	2						2						
Разом за змістовим модулем 2	38	8	8		2	18	2	-	-	-	-	-	-
<b>Змістовий модуль 3. ПСИХОЛОГІЯ УКРАЇНЦІВ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ НАРОДІВ СВІТУ</b>													
Тема 8. Суть, психологія та сучасний розвиток етносів в Україні	10	2	2		2	4							
Тема 9. Психологія міжетнічної напруженості та конфліктів	10	2	2			6							
Тема 10. Діалектика взаємодії культур світу	6	2	2			4							
Тема 11. Розвиток дитини в контексті культур світу		2	2			4							
Модульний контроль	2						2						
Разом за змістовим модулем 3	38	8	8		2	18	2						
<b>Усього годин</b>	<b>108</b>	<b>22</b>	<b>20</b>		<b>6</b>	<b>54</b>	<b>6</b>						

### 5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Предмет, методи, історія розвитку етнопсихології	2
2	Аргументи на користь полікультурного розвитку сучасної людини	2
3	Етнос – фундаментальне поняття етнопсихології	2
4	Етнопсихологічна та соціально-психологічна характеристика національного характеру	2
5	Аутостереотипи та гетеростереотипи, їх роль у формуванні етносів	2
6	Національний характер народу, його прояви	2
7	Етноформуючі ознаки українського етносу	2
8	Етнічні конфлікти, причини, врегулювання	2
9	Роль культури в процесах зближення націй	2
10	Етнічні традиції та міжкультурне спілкування	2

### 6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	Кількість балів
1	<b>Предмет етнопсихології, значення, завдання.</b> Провести дослідження (опитування) з метою виявлення ставлення до власної етнічної належності.	6	5
2	<b>Історія розвитку науки, її сучасні напрями</b> Створити бібліографію монографій, підручників, посібників, виданих в Україні за роки незалежності.	6	5
3	<b>Культура і особистість</b> Описати культуру України за ознаками, скомпонованими подружжя Стефані.	6	5
4	<b>Соціально-психологічні характеристики поняття етнос та його розвиток</b> Зробити порівняльну таблицю розвитку 2-3 етносів за ознаками: території, мови, складу, рівня розвитку	6	5
5	<b>Мова як етноформуюча ознака етносу</b> Скласти таблицю «Класифікація етносів за лінгвістичними ознаками» ( Платонов Ю.П.)	4	5
6	<b>Особистість з погляду етнопсихології</b> Вивчити коло проблем етнічних маргіналів у Києві і	4	5

	розробити рекомендації щодо адаптації		
7	<b>Ментальність і національний характер</b> Підібрати ілюстрації (художня література та інші види мистецтва) ментальності і національного характеру різних народів та прокоментувати їх. (Близько 5-ти)	6	5
8	<b>Суть, психологія та сучасний стан етносів в Україні.</b> Проналізувати нормативно-правові документів, прийнятих Верховною Радою України щодо розвитку національних меншин	4	5
9.	<b>Психологія міжетнічної напруженості та конфліктів</b> Описати та проаналізувати етапи реального етнічного конфлікту	6	5
10	<b>Діалектика взаємодії культур світу</b> Підготувати реферат на тему: «Національні традиції і проблеми міжетнічного спілкування (приватне, ділове, листи, тел.розмови, зустрічі, подарунки тощо), на прикладі окремих етносів	4	5
11	<b>Розвиток дитини в контексті культур світу</b> Розробити порівняльну таблицю особливостей розвитку дитини в оточенні конкретних (3-4) культур	6	5
	<b>Разом</b>	<b>54</b>	<b>55</b>

## 7. Методи навчання

### *I. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності*

#### 1) За джерелом інформації:

- *Словесні*: лекція (традиційна, проблемна, лекція-прес-конференція), семінари, пояснення, розповідь, бесіда, дискусія.
- *Наочні*: спостереження, ілюстрація, демонстрація за допомогою мультимедійної дошки.
- *Практичні*: моделювання ситуацій, вирішення проблемних завдань.

#### 2) За логікою передачі і сприймання навчальної інформації: індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні.

#### 3) За ступенем самостійності мислення: репродуктивні, пошукові, дослідницькі.

#### 4) За ступенем керування навчальною діяльністю: під керівництвом викладача; самостійна робота студентів: з книгою; виконання індивідуальних навчальних проєктів.

### *II. Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності:*

**1) Методи стимулювання інтересу до навчання:** навчальні дискусії; пізнавальні ігри; створення ситуації пізнавальної новизни; створення ситуацій зацікавленості (метод цікавих аналогій тощо).

### 8. Методи контролю

Тестовий контроль, модульні контрольні роботи, ІНДЗ, самооцінка і самоаналіз.

### 9. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота												Макс. балів	Залік	Сума
Форми роботи	Зміст. модуль 1			Зміст. модуль 2				Змістовий модуль 2				11		100
	T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11			
Лекції	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	11		
Семінарські заняття	10+1	10+1		10+1	10+1	10+1	10+1	10+1	10+1	10+1	10+1	110		
Самостійна робота	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	55		
МКР	25			25				25				75		
ВСЬОГО – 251 б. – 33 (30%) = 218. К-2.2 (218: 100)												251		

### Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка ECTS	Значення оцінки	Оцінка за шкалою університету	За національною шкалою
-------------	-----------------	-------------------------------	------------------------

A	<b>Відмінно</b> – відмінний рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу з, можливими, незначними недоліками	<b>90 – 100</b> балів	<b>відмінно</b>
B	<b>Дуже добре</b> – достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок	<b>82 – 89</b> балів	<b>добре</b>
C	<b>Добре</b> – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок	<b>75 – 81</b> балів	
D	<b>Задовільно</b> – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності	<b>69 – 74</b> балів	<b>задовільно</b>
E	<b>Достатньо</b> – мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)	<b>60 – 68</b> балів	
FX	<b>Незадовільно з можливістю повторного складання</b> – незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання	<b>35 – 59</b> балів	<b>незадовільно</b>
F	<b>Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу</b> – досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни	<b>1– 34</b> балів	

### 10. Методичне забезпечення

- опорні конспекти лекцій;
- мультимедійні презентації;
- навчальні посібники;
- робоча навчальна програма;
- збірка тестових і контрольних завдань для модульного оцінювання навчальних досягнень студентів.

### 11. Рекомендована література

#### Базова

1. Баронин А.С. Этническая психология. – К., 2000. – 320с.
2. Боронаев А.О. Основы этнической психологии. – СПб., 1991. - 236с.
3. Львовичкіна А.М. Етнопсихологія. – К., 1992. – 128 с.
4. Платонов Ю.П. Основы этнической психологии – СПб., 2003. – 452с.
5. Стефаненко Т. Г. Етнопсихологія. – М., 2007. – 368 с.
6. Стефаненко Т.Г. Етнопсихологія. Практикум. – М., 2006. – 208с.
7. Этническая психология (хрестоматія) под ред. Егоровой А.И. – СПб., 1993. – 320 с.

#### Допоміжна

1. Бромлей Ю. В. Очерки теории этноса. – М.1984. – 89с.
2. Булашев Г. Український народ (у своїх легендах, релігійних поглядах і віруваннях). – К., 1991.-231с.
3. Гнатенко П.І. Український національний характер – К., 1994. - 78 с.
4. Грушевський М. Як жив український народ. – К., 1991. – 86 с.
  1. Етнічний довідник в 3-х частинах. – за ред. Володимира Євтуха К.,

- 1997.
2. Кон И.С. Ребенок и общество М., 2003
  3. Нечуй-Левицький І. Світогляд українського народу. – К., 1992.- 78с.
  4. Павленко В.М., Таглін С.О. Етнопсихологія. – К., 1999. – 274 с
  5. Пірен М. Основи етнопсихології. – К., 1996. – 342с.
  6. Півторак Г. Українці: звідки ми і наша мова? – К., 1993. – 134с.
  7. Психология национальной нетерпимости. – Минск, 1998. - 234с.
  8. Пономарьов А. Українська етнографія. – К., 1994. – 98с.
  9. Попович М.В. Національна культура і культура нації. – К., 1991
  10. Резников Е. Н. Психология этнического общения. – М., 2007. – 160с.
  11. Саракузев Э., Крыськов В. Введение в этнопсихологию. – М., 1996.- 247с.
  12. Скребец В.А. Экологическая психология. К., 1998. – 346с.
  13. Сухарев В., Сухарев М. Психология народов и наций. – Днепропетровск, 1997. – 354с.
  14. Шкляр Л.Е. Этнос. Культура. Личность. – К., 1992. – 179 с.
  15. Янів В. Нариси до історії української етнопсихології. – Мюнхен, 1993.74 с.

Інтернет ресурси:

1. [info@westudents.jm.ua](mailto:info@westudents.jm.ua) - Савицька О.В.Етнопсихологія
2. Метелюк, Валентина Іванівна (2013) *Національний характер: консерватизм і зміни* Вісник психології і педагогіки (13).
3. Метелюк, Валентина Іванівна (2012) *Поликультурное развитие личности* Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць інституту психології ім.Г.С.Костюка НАПН України Психологія розвитку дошкільника, IV (8). С. 187-198. ISSN 2072-4772